

Fig. 1. †Torup. Apsis under Udgravning 1940 (S. 430).

C. G. S. 1940

† TORUP KIRKE

HUNDBORG HERRED

Torup (eller Tvorup) var 1555 og senere *Anneks* til Vang¹. Jus patronatus indehaves to. 1630 og 1666 af Kongen², der 23. Juni 1721 med Reservation af Jus vocandi afhændede Kirketienden til Præsten samme Steds, Hr. Hans Bang³, og Kirken var siden i Privateje.

Sandflugten, der allerede var følelig 1596⁴, tog siden til, saa at to Huse, som laa til Præstegaarden, og en Ryttergaard o. 1700 var øde. 1741 kunde man køre over Kirkediget, og Aaret efter opgav man at tage Syn paa Port og Laager, siden Flyvesandet helt havde tillagt dem. Synsforretningen 1761 nævner, at det fattige Sogn har ganske faa Beboere, ialt 8 à 10, og Kirken ringe Indkomster⁵. Af disse Grunde ansøgte Ejeren af Vang og Torup Kirker, Byskriver Chr. Brønlund i Tisted, Kancelliet om Tilladelse til at »nedlægge Tvorup Kirke for at anvende Blyet af samme med øvrige Materialer til Vang Kirkes Reparation«. Han fik Tilladelsen 1. August 1794⁵ og solgte da — ifølge Kruse — omgaaende begge Kirker til Ejeren af Diernæs, Anders Tøfting, der lod Nedbrydningen foretage; Kirken omtales som sløjft 1795. Hovedmassen af Kvadrene blev anvendt til Byggearbejder ved Vang Kirke (S. 421) og paa Diernæs, ifølge Kruse blev en Del senere ført til Nors Kirke (S. 250) og til Tisted.

Sagn fortæller, at i gammel Tid kunde der paa een Gang holde 7 eller 9 Herregaardskareter ved Torup Kirke, og at en sort Stud spøgede i den Stald, Anders Tøfting lod bygge af Kirkekvadrene⁶. — Kirketomten er fredlyst ved Deklaration af 29. Maj 1925.

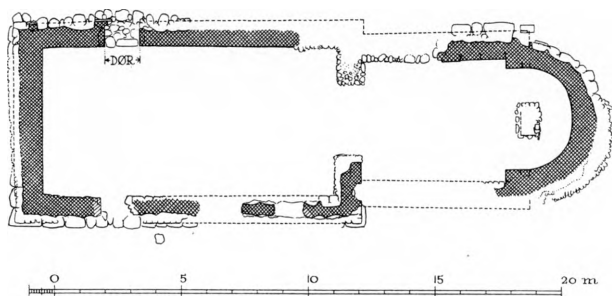

Fig. 2. †Torup. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1940.

Kirketomten ligger paa jævnt Terræn, Vest for den spredte Bebyggelse, i Randen af Flyvesandet, der dækker det nedlagte Sogns vestre Halvdel. I den lille, græsgrøede Kirkegaards Sydøsthjørne skimtes enkelte Grave endnu som lave Tuer; af dens Diger, der nu er tilplantet med Gran, ses kun enkelte Sten.

Kirken har haft Apsis, Kor og Skib fra romansk Tid, Vaabenhus fra 1700'erne foran Syddøren samt Klokketue af Tømmer.

Den lille Bygning har været opført af *Granitkvadre* paa en Syld af jævnt lagte, ret store, delvis kløvede Kampesten. Ved Udgravningen 1940 saas enkelte Kvadre af det underste Skifte endnu siddende paa Plads; to Sokkelsten, begge Vest for Norddøren, havde en lille, stejl Skraakantprofil, men ellers er Kirkens Kvadremateriale spredt vidt omkring i Omegnen, og meget deraf slaaet til Skærver. Foruden andre Sten, deriblandt en krumhugget Sokkelkvader fra Apsis, sidder to halve, lige afsluttede Monolit-Overligger som Grundsten i Torup Skole, nu de eneste synlige Minder om Kirkens oprindelige Vinduer. Begge Dørstederne kunde derimod endnu fastslaaes. Af Norddøren, hvis ydre Bredde har været o. 115 cm, indre 140 cm, var den vestre Karm helt, den østre delvis bevaret, begge kvadersatte. Sokkelen har fortsat under Døren. Den tilsvarende Syddør var mere ødelagt, saa at dens Bredde ikke kunde bestemmes; men dens nogenlunde bevarede Vestkarm var ommuret med gule og røde Munkesten. En 147 cm lang, tympanonagtig, korsrydet Overligger, nu ført til Klitmøller (Matr. Nr. 13 a, Klitmøller Huse), har oprindeligt dækket en af Kirkens Døre (Fig. 3). En Kvader i Haven paa Diernæs har et mærkeligt formet Stenhuggerfelt, i hvis Bund der ses Rester af de Kløvning-Ujævnheder, der har været Grunden til Feltets Udførelse (Fig. 4). En lille Kvader, der under Udgravningen fandtes liggende løst Nord for Apsis, har et rektangulært Hjørnefelt.

Kirkens *Indre* maa i stor Udstrækning have været klædt med Kvadre. Nordre Kormurs underste Kvaderskifte stod bevaret paa en o. 2,50 m lang Strækning mod Øst; af Triumfbuens Kvaderklædning saas en enkelt Sten nær Korets Sydvesthjørne, og endelig var der tydelige Kvaderaftryk paa Indersiden af et

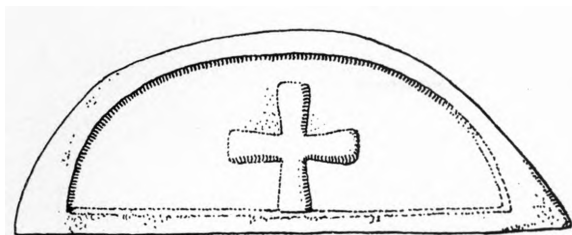

Fig. 3. †Torup. *Tympanon (S. 430).

Fig. 4. Stenhuggerfelt (S. 430).

1:10. Maålt af C. G. Schultz 1940.

o. 4,5 m langt, delvis højt opragende Stykke Kærnemur af den østligste Del af Skibets søndre Langmur, synligt ogsaa før Udgravningen. Den øvrige Del af Kirkens Vægge, ogsaa Apsidens — med Undtagelse af de kvadersatte Forhjørner — var derimod muret af »Havsten« og raa Kamp. Der har ikke været Sokkel under den brede Apsisbue, men maaske nok under den smallere Korbue, hvis Vanger var ødelagt helt ned til Grundstenene. Af Buernes Kragsten kendes tre, alle ens profilerede (S. 360, Fig. 10). To af Kragbaandene sidder nu som Sokkelsten under Vang Kirkes Vaabenhus (S. 421), den tredje under Vang Skole; ved dem alle er Profilen ført om paa den ene Endeflade, formentlig den, der oprindelig har vendt mod Vest. En Buekvader, hvis Krumning passer godt til Korbuen, sidder som Grundsten under Torup Skole. Et større Antal gule Munkesten fandtes liggende samlet inde i Apsiden, hvilket tyder paa, at dennes Hvælv er blevet ommuret senere i Middelalderen.

Tilbygninger og Ændringer. Af det i Kirkeregnskaberne nævnte *Vaabenhus* var intet bevaret. Dets Plads — foran Syddøren — og Størrelse kendes dog fra Kruses Udgravning 1853, hvorved det viste sig, at det havde været ret uanseligt, kun o. 3,15 m bredt og 3,78 m langt. Fundamenterne bestod af to Lag Kampsten. 1704 blev det opmuret af nyt (Rgsk.), men det var allerede 1750 saa brøstfældigt, at »det fast ikke kan hjælpes til Rette, medmindre det skal nedbrydes og af ny opbygges ...«⁵. Formentlig blev det fornyet ved denne Lejlighed, eftersom Kirken Aaret efter siges at være i god Stand.

1719 indkøbtes en Tylvt Egetømmer og fire store Stolper til det brøstfældige *Klokkehus*⁷; Stolpernes Antal tyder paa, at Konstruktionen var fritstaaende.

Chr. Christensen Murmester i Nors sømmede (fugede) 1700 Kirken runden om, dønnikede (pudsede) begge Gavlene og hvidtede Kirken indeni. Kor og Skib var tækket med Bly, Klokkehuset med Planker (Rgsk.). Tagværket over Skibet fik en større Reparation 1719⁷. Det Indre stod hvidtet (Rgsk.).

KALKMALERIER

Ved Udgravningen 1940 blev der flere Steder i Kirketomten, inde i Apsiden, i Nærheden af Korbuen og Norddøren og ved Foden af begge Skibets Lang-

C. G. S. 1940

Fig. 5. Torup. Alterbordfod (S. 432).

end Murenes romanske Fundamenter, fandtes ved Udgravningen 1940 løse Omrids af et Fundament (se Fig. 1), o. 120 cm langt og o. 70 cm bredt, placeret o. 130 cm fra Apsidens Østvæg, med Forsiden o. 60 cm fra Apsismundingen; det bestod af raa Kamp og Havsten i ret smaat Format og hidrører sikkert fra gotisk Tid.

Det romanske Alterbord har muligvis været af Type som Hillerslev (S. 300, Fig. 10), idet et nu paa Diernæs opbevaret *Fodstykke* af Granit (Fig. 5) næppe kan have haft anden Anvendelse end som Støtte for en Alterbordplade. Det er formet som en 38—39 cm høj Cylinder, 62—63 cm i Tvm., over en 28 cm høj Base, 63 × 63 cm, der svarer til en Fontefod af Tybotype med ret klumpede Hjørneknolde, imellem hvilke løber en flad Rundstav.

†*Alterklæde*, nyt, blommet, nævnt 1699 (Rgsk.).

†*Altertavle* var muligvis af lutheransk Fløjtype, idet Regnskabet for 1712 meddeler, at Seign. Jens Jensen Thrane fik 36 Sletdaler for Altertavlens Stafefering tilligemed Daaben, med ægte Guld, Sølv og Farver; i den største Fylding skulde Nadveren afskildres, og paa begge Siderfelterne Opstandelsen og Korsfæstelsen; ogsaa den til Tavlen hørende Himmel skulde smukt anstryges.

Fra Tavlen stammer et sortmalet **Brædt*, Frise- eller Postamentfelt, nu paa Nykøbing Museum; det bærer en Indskrift med hvidmalet Fraktur:

»Til en Alter Tavle er jeg vist giort og dan(n)et,
Og i Thaarup Kirck i Thye, her til var berammet
Men da Kirken er lagt ned og er sløffet ...
Blev jeg slengt og kast omkring iblandt et og andet,
Indtil ieg kom her til Land (o: Mors) med Prætstoel(!) og meere ...

Bekostet af C. Sørensen 1795«.

mure, optaget Flager af flintsmuldholdig Grovpuds, hvorpaa der saas Rester af kalkmalede Dekorationer. Udsmykningen synes hovedsagelig at have bestaaet af smaabladede Rankeslyng af sengotisk Karakter malet med to Toner rød Okker, gul Okker og sort. Den var dækket af mange Hvidtelag, tilsammen indtil 0,25 cm tykke.

INVENTAR

Af et *Alterbord*, der næppe kan være oprindeligt, da Grundstenene ligger højere

†*Messehagel* af rødt Fløjl, med Kors af Guldkniplinger, nævnt 1689 (Rgsk.).

†*Font* var allerede 1712 af Træ, idet det hedder i Aarets Regnskab: Billedsnideri paa Fonten fastlimes igen; den stafferedes af Thrane, sml. †Altertavle.

Efter en udbredt Tradition paa Egnen skal en i Hillerslev Præstegaards-have staaende **Fontekumme* af almindelig Tybotype med halvattisk Profil, Reliefbægerblade og Afløb midt i Bunden stamme fra Torup Kirke; Stenen er ret forvitret og et stort Stykke af Randen afslaaet.

Ifølge en Herredsbeskrivelse 1912 (NM) skulde ogsaa en ved et Hus nær Vilsund liggende **Fontekumme* — nu i den katolsk-apostolske Kirke i København⁸ — hidrøre fra Torup. Hvilken af de to Meddelelser der er den rigtige, kan ikke afgøres.

†*Skriftestol*, lavet 1688 af Snedker Peder Andersen selvanden (Rgsk.).

**Nøgle* fra 1700'erne, 31,5 cm lang, opbevares paa Diernæs.

†*Runesten* stod o. 1627 »straks inden Kirkedøren«⁹.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1688—1716, div. Aar (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af R. H. Kruse 1853 (Gravninger efter Runestenen), M. Mackeprang 1909, E. Moltke 1940, C. G. Schultz 1940 (Udgravning).

S. C. Sortfeldt: Om Flyvesandets Ødelæggelser i Thy, i AarbThisted. 1920. S. 154—58.

¹ Præsteindberetning i Aalborg Bispearkiv (D. H. Wulff: Vendelbo Stifts Historie. Aalborg 1872—74. S. 25). Specifikation over Vendelbo Stifts Provstier, 1687 (RA). Danske Atlas V, 453. ² Fortegnelser over Danmarks Kirker o. 1630 og 1666 (RA). ³ Matriklen 1664 med Tilføjelser (RA). ⁴ I Gejstlig Jordebog 1596 over Hundborg Herred, i Aalborg Stiftsbibliotek (AarbThisted. 1913. S. 57), hedder det bl. a.: »Har han en Anneks Præstegaard i Tvorup Sogn, ... og er samme Gaard nu saare fordærvet af Sandløb, flyttet tre Gange for Sandfog og har en Tid lang staaet øde«. ⁵ Sortfeldt S. 156f. ⁶ Danske Sagn III, 2. Udg. B 11, II H 182. ⁷ Forklaring over Kgl. Maje-stæts beholdne Kirker 1720 (RA). ⁸ Trap I, 4. Udg. S. 316. ⁹ Jacobsen-Moltke: Danmarks runeindskrifter Nr. 154.

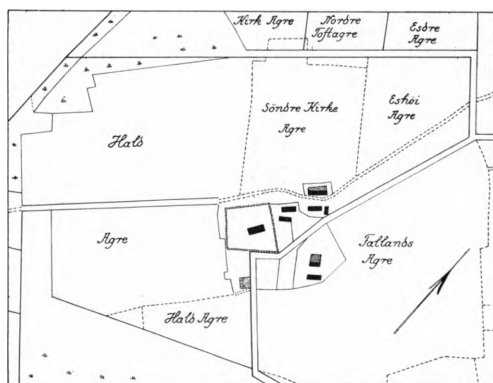

Fig. 6. †Torup (1811).